

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 376(73)«1975/1989»

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-94-1>**ВПЛИВ ФЕДЕРАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА США 1975–1989 РОКІВ
НА РОЗВИТОК СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Никоненко Наталія Валеріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

nataliianykonenko@gmail.com

orcid.org/0000-0002-0277-9113

Ухвалені Конгресом США у 1975–1989 рр. законодавчі акти запровадили правові основи системи спеціальної освіти, які остаточно визначили вектор її розвитку та спричинили революцію в системі освіти країни загалом. Зауважено роль активного руху за рівні права для всіх громадян країни в ухваленні Закону «Про освіту для всіх дітей з інвалідністю» після оновлення у 1990 р. відомого під назвою «Освіта осіб з особливими освітніми потребами». Досліджено, що головними нововведеннями галузі спеціальної освіти у США після ухвалення зазначеного закону стали забезпечення доступу американської дітей з обмеженнями життєдіяльності віком від 3 до 21 року до безкоштовної освіти належної якості у державних закладах освіти і під контролем громадськості, запровадження індивідуальних навчальних планів, програм раннього втручання для дітей групи ризику, фінансування додаткових освітніх послуг для учнів з особливими освітніми потребами тощо. Підкреслено, що після ухвалення зазначеного закону мільйони учнів, які раніше зростали в закритих спеціалізованих установах або не отримували належних освітніх послуг у загальних школах, отримали можливість безкоштовно навчатися відповідно державних стандартів разом зі своїми однолітками.

Указано, що відповідно до поправок до вказаного закону 1983 та 1986 рр. провідним принципом спеціальної освіти стала партнерська взаємодія батьків або опікунів та фахівців. Наголошено, що для активізації цієї взаємодії законом передбачено обов'язкову участь членів сім'ї на кожному етапі укладання індивідуальних навчальних програм для своїх дітей, можливість обговорювати умови навчання дитини та право подавати позов на школу в разі ухвалення суперечливого рішення.

Ключові слова: спеціальна освіта у США, правове врегулювання спеціальної освіти, періодизація розвитку правового забезпечення спеціальної освіти, періодизація становлення правового забезпечення спеціальної освіти США.

**INFLUENCE OF US SPECIAL EDUCATION LEGISLATION IN 1975–1989
ON SPECIAL EDUCATION DEVELOPMENT**

Nykonenko Nataliia Valeriivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Postdoctoral Student at the Department of Orthopedagogy,
Orthopsychology and Rehabilitology

National Pedagogical Dragomanov University

nataliianykonenko@gmail.com

orcid.org/0000-0002-0277-9113

The article deals with studying of social transformations in 1975-1989 and new democratic traditions caused with the US legislation on education of individuals with disabilities.

The role of the period for the current special education system creation in the United States is highlighted. US federal legislation in 1975–1989 introduced the legal basis of the special education system, which finally determined the vector of its development and caused a revolution in the whole education system. Active civil movement for equal rights enabled the adoption of *The Education for All Handicapped Children Act of 1975*, known after the renewal as *The Individuals with Disabilities Education Act of 1990*. The main innovations of the adopted law in the field of US special education were ensuring free access to appropriate public education for American children with disabilities aged 3 to 21, a right to be served in the least restrictive environment, at public expense, and under public supervision, introduction of individualized educational programs, launching

early intervention programs for children at risk, funding of additional educational services for students with special educational needs, etc. The law adoption guaranteed millions of students who were raised in residential institutions or did not receive appropriate educational services in regular schools a possibility to study for free in accordance with state standards with their peers.

According to the amendments to this law in 1983 and 1986, the leading principle of special education has been the partnership of parents or caregivers and professionals. To intensify active parental interaction, the law provided their mandatory participation in each stage of individualized educational programs for their children, the opportunity to discuss the conditions of the child's education and the right to sue the school in case of a controversial educational decision.

Key words: *history of US special education, legal regulation of US special education, periods of US special education legislation, special education in the USA, periods of special education legislation.*

Вступ

У більшості джерел із питань історії розвитку спеціальної освіти у США зазначено лише одну дату – 1975 р. Саме тоді завдяки активному руху за рівні громадянські права для всіх громадян країни Конгрес США ухвалив Закон «Про освіту для всіх дітей з інвалідністю» (*“The Education for All Handicapped Children Act” (EAHCA)*) після оновлення у 1990 р. відомого під назвою «Про освіту осіб із особливими освітніми потребами» (*“The Individuals with Disabilities Education Act” (IDEA)*), який забезпечив доступ американській дітям з обмеженнями життєдіяльності віком від 3 до 21 року до безкоштовної освіти належної якості на базах державних закладів освіти і під контролем громадськості, а також розв'язував інші нагальні проблеми, зокрема й фінансування додаткових освітніх послуг для цієї категорії учнів.

Як було визначено у наших попередніх дослідженнях (Никоненко, 2020), розвиток спеціальної освіти будь-якої країни визначається взаємодією шести провідних факторів: правового, політичного, культурного, соціального, наукового та економічного. Серед них особлива роль належить правовому фактору, оскільки він є носієм та результатом суспільних перетворень певного історичного періоду. Реформування української системи спеціальної освіти відбувається з урахуванням тенденцій від світових лідерів в освіті, тому дослідження американського досвіду розбудови правового забезпечення цієї вітчизняної педагогічної галузі має неабияке значення, що й зумовило обрання нами теми дослідження.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Досліджуючи розвиток спеціальної освіти або освіти осіб з особливими освітніми потребами у США, більшість науковців вивчали історію галузі (Ф. Адамс, Л. Баттагліно, Д.П. Галлаган, Дж.М. Кауффман, П.С. Пуллен, Е. Мартин (1996), Д.Л. Терман, М.А. Уїнзер), систему підготовки педагогічних працівників для роботи з учнями з особливими освітніми потре-

бами (Е. Беттіні, Б. Біллінгслі, М.Т. Броунелл, Ш. Джексон, Е.П. Колон, Дж. Куен, Р. Осгуд, Л. Уаре, Т.О. Уільямс). М. Алтер, Р. Джексон, М.С. Ліллі, а також порівняльні аспекти та статистичні реалії (Т.І. Бондар, В. Жуковський, О. Заболотна, Дж. Келлі, Д.Л. Кларк, В. Коваленко, Т. Кошманова, О. Літвінов, Дж. Міллман, В. Синьов, Л. Фішер, С.Дж. Хантер, А. Шевцов).

Законодавчі процеси, які відбувалися у США у 1970-х рр., стали реаліями в Україні лише у 2017 р. з ухваленням Закону «Про освіту», тому ретельне вивчення американського досвіду становлення правового поля спеціальної освіти має допомогти уникненню потенційних проблем у вітчизняній галузі. Саме тому метою статті є дослідження впливу федерального законодавства, що регулювало розвиток спеціальної освіти США у час ухвалення системотворчих актів (1975–1989 рр.), які визначили головний вектор розвитку галузі.

2. Методологія та методи

Для досягнення поставленої мети використовувалися теоретичні (індукція, дедукція, аналіз, синтез, аналогія), соціологічні (систематизація, аналіз вихідних даних джерел та фактів) та історичні (порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний) методи.

3. Результати та дискусії

Короткий огляд світової історії дає підстави стверджувати, що протягом майже всієї історії людства особи з обмеженнями життєдіяльності крізь тортури, зневагу та ізоляцію були змушені відстоювати право на власне існування, а згодом – на рівність громадянських прав, зокрема й права на освіту. На початку XIX ст. єдиною метою цих дітей, їхніх батьків, учителів та громадських організацій було отримання доступу до належної освіти. До кінця XX ст. навчання учнів з особливими освітніми потребами (далі – ООП) стало загальною практикою закладів дошкільної, середньої та навіть вищої освіти у США, Канаді, Великій Британії та інших розвинутих країнах світу. У 2018/19 н. р., згідно з даними Національного центру статистики

освіти США (National Center for Educational Statistics, 2020), кількість здобувачів спеціальної освіти віком від 3 до 21 року становила 7,1 млн (14%) всіх школярів загальноосвітніх шкіл країни. Однак це не завжди було так: для беззаперечного включення у суспільне життя осіб з обмеженнями життєдіяльності було необхідне ухвалення законодавчих актів, спрямованих на ліквідацію дискримінації та покращення якості життя всіх людей.

Ще на початку ХХ століття зародилося велике організоване об'єднання активних батьків дітей з інвалідністю, які боролися за права своїх дітей. Різні відмови та відрахування дітей з обмеженнями життєдіяльності зі шкіл у різних штатах США збільшило силу їх невдоволення до національного масштабу. Результатом хвилі громадського руху у США 1950–60-х рр., який підтримали групи захисту інтересів осіб з інвалідністю та федеральний уряд країни, стало ухвалення новаторських законів, вплив яких на розвиток системи спеціальної освіти, розробку і запровадження спрямованих навчально-розвивальних програм та підготовки відповідних учителів не можна переоцінити. Так, ними запроваджувалося фінансування супроводу фільмів субтитрами для глухих (Закон «Про фільми для глухих» (1958)) та осіб із порушеннями слуху, регулювалися питання підготовки педагогів спеціальної освіти (Закон «Про підготовку професійного персоналу» (1958, 1963), «Вчителі для глухих» (1961)) тощо.

У 1964–1974 рр. у сорока п'яти штатах країни ухвалили закони та постанови судів, що заохочували заклади освіти відкривати навчальні програми для учнів з ООП та запроваджували їх фінансування. Федеральні суди керувалися чотирнадцятою поправкою до Конституції США, що гарантує право кожної дитини, зокрема й дитини з обмеженнями життєдіяльності, на отримання освіти, і виносили рішення, що, з одного боку, унеможлилювали дискримінацію учнів з ООП у школах за ознакою порушень психофізичного розвитку, а з іншого – зобов'язували батьків брати активну участь у навчальному процесі своїх дітей.

Конгрес США підтримував громадські ініціативи захисту права на освіту для дітей з обмеженнями життєдіяльності шляхом ухвалення відповідних законів та забезпечення їх федеральним фінансуванням. Так, ідея Е. Фаррелл, яка на початку ХХ століття вперше запропонувала адаптувати школи і шкільні системи під дітей з ООП, а не дітей під школи, у 1965 р. була схвалена Законом «Про початкову та загальну освіту».

Деякі питання організації освіти учнів з ООП урегулював Закон «Про освіту для дітей із інвалідністю», прийнятий у 1966 р. На той час шкільні округи мали право вирішувати, чи братимуть вони участь у програмах спеціальної освіти (Martin et al, 1996). Однак запровадження федерального фінансування освітніх програм державних закладів, за рік підсилене фінансовою підтримкою учнів із ООП, спонукало очільників шкільних округів розробляти окремі навчальні програми для особливої категорії учнів і навчати їх у спеціальних закладах або у сегрегованих класах закладів загальної освіти.

Уважаємо, що процес становлення федерального законодавства США для забезпечення рівного доступу до освіти особам з ООП та покращення якості їхнього життя, можна розподілити на шість етапів: несистемне законодавство у галузі спеціальної освіти (до 1964 р.), заборона дискримінації на підставі психофізичних порушень (1964–1974 рр.), вільний доступ до освіти (1975–1989 рр.), нормативно-правове запровадження інклюзивного навчання (1990–1999 рр.), увага до якості навчання (2000–2014 рр.), академічні досягнення відповідно до стандартів (2015 р. – дотепер). Стисла характеристика визначених періодів представлена у таблиці 1.

Федеральний закон цивільного права 94-142 «Про освіту всіх дітей із інвалідністю» (1975) остаточно започаткував епоху «освіти для всіх», ставши системним законом правової системи спеціальної освіти, покликаним закласти основи галузі і визначити вектор її розвитку. Отримання правової підтримки на доступ всіх дітей з обмеженнями життєдіяльності до безкоштовної освіти в державних закладах спричинило революцію в системі освіти США.

У нашій періодизації період 1975–1989 рр. отримав назву «Вільний доступ до освіти» (табл. 2). Період обмежується часом ухвалення оновленої версії закону з новою назвою «Освіта осіб із особливими освітніми потребами» (1990), яким гарантія інтеграції дітей з обмеженнями життєдіяльності змінилася гарантією створення умов для максимально можливого залучення учнів із ООП до життєдіяльності школи шляхом забезпечення комфортного безбар'єрного освітнього середовища. У цей час вперше в історії США для осіб із ООП ухвалили спеціально розроблені системні закони, керівні положення яких донині є основою поглиблення і розширення нормативно-правової бази, а самі вони постійно поновлюються та доповнюються питаннями фінансування галузі відповідно до економічного стану країни та рівня суспільної зрілості.

Таблиця 1

Етапи становлення федерального законодавства США у галузі спеціальної освіти

Цілі нововведення	Назва закону
Несистемне законодавство в галузі спеціальної освіти (до 1964 р.)	
Перші епізодичні закони, що запроваджували невелику допомогу або програму реабілітації широкому колу людей, серед яких люди похилого віку, сліпі, діти з порушеннями психофізичного розвитку. Перші законопроекти щодо підготовки вчителів спеціальної освіти. Запроваджено категоріальний принцип допомоги особам із ОЖ.	«Про професійну реабілітацію» / “The Vocational Rehabilitation Amendment” (1943, 1950); «Про фільми для глухих» / “Captioned Films Act” (1958); «Про підготовку професійного персоналу» / “Training of Professional Personnel Act” (1958, 1963); «Вчителі для глухих» / “Teachers of the Deaf” (1961).
Заборона дискримінації на підставі психофізичних порушень (1965–1974 рр.)	
Заборона дискримінації на підставі психофізичних порушень і гарантія права дітей з ОЖ на освіту та інші види життєвої діяльності. Запровадження фінансування навчання учнів із ООП. Заснування експериментальних програм дошкільного та раннього навчання дітей з ООП у сім'ях. Проголошено залучення батьків до освітнього процесу.	«Про початкову та середню освіту» / “Elementary and Secondary Education Act” (1965, 1968, 1970); «Про освіту для дітей із інвалідністю» / “Education for Handicapped Children” (1966); «Про професійну реабілітацію» / “Vocational Rehabilitation Act” (1968); «Про дітей із обмеженими навчальними можливостями» / “Children with Specific Learning Disabilities Act” (1969).
Вільний доступ до освіти (1975–1989 рр.)	
Гарантія безкоштовної державної освіти належної якості для всіх дітей із ООП (3–21 рік). Запровадження програм раннього втручання для дітей до двох років, індивідуальних програм розвитку, переходу до дорослого життя, фінансової допомоги сім'ям.	«Про освіту для всіх дітей з інвалідністю» / “Education for All Handicapped Children Act” (1975, 1983, 1986); «Про технологічну допомогу особам з обмеженнями життєдіяльності» / “Technology-Related Assistance for Individuals With Disabilities Act” (1988 р.) та ін.
Нормативно-правове запровадження інклюзивного навчання (1990–2000 рр.)	
Уведення нової термінології спеціальної освіти за принципом «людина передусім». Забезпечення рівного доступу до повного переліку професійних навчальних програм для учнів з ООП. Розширення захисту громадянських прав осіб з ООП у працевлаштуванні у приватних компаніях, доступність до всіх громадських послуг, житла, транспортування, телекомунікації.	«Американці з обмеженнями життєдіяльності» / “Americans with Disabilities Act” (1990); «Освіта осіб із особливими освітніми потребами» / “Individuals with Disabilities Education Act” (1990, 1991, 1997); «Мета 2000: Навчити Америку» / “Goals 2000: Educate America Act” (1994).
Увага до якості навчання (2001–2014 рр.)	
Освітня реформа за якісне навчання шляхом запровадження регулярного підсумкового контролю за досягненнями всіх учнів (серед яких і учні з ООП) із математики, читання та природничих наук. Підвищення вимог до підготовки вчителів спеціальної освіти.	«Не залишимо осторонь жодну дитину» / “No Child Left Behind Act” (2001); Доповнення до Закону «Освіта осіб із особливими освітніми потребами» / “Individuals with Disabilities Education Act” (2001, 2004).
Академічні досягнення відповідно до стандартів (2015 р. – дотепер)	
Уперше поставлена вимога якісної освіти кожного учня відповідно до стандартів для успішного навчання у вишах або до роботи. Передбачено особливі вимоги до рівня академічних досягнень учнів з ООП. Фінансування якісних освітніх програм та домашнього навчання незалежно від типу шкіл.	«Кожен студент досягне успіху» / “Every Student Succeeds Act” (2015); Доповнення до Закону «Про початкову та середню освіту» / “Elementary and Secondary Act Amendments” (2018); «Про вдосконалення освітніх можливостей учнів на домашньому навчанні» / “Enhancing Educational Opportunities for Home School Students Act” (2020).

Зміни не настали одразу: у дослідженні Е. Мартін, Р. Мартін та Д. Тернер (Martin et al, 1996) зазначається, що ідеї рівного доступу до освіти було вперше представлено на широкий загал у 1971 р., сам закон було ухвалено у 1975 р., набув чинності він

лише 1 жовтня 1977 р., а реально запрацював лише у 1978 р.

За даними дослідження Е. Мартін, Р. Мартін та Д. Тернер (Martin et al, 1996: 29), до ухвалення закону «Про освіту для всіх дітей із інвалідністю» кожен шкільний округ

Таблиця 2

Становлення норм федерального законодавства США у галузі спеціальної освіти у 1975–1989 рр.

Рік	Назва закону	Цілі нововведення
1975	Закон «Освіта всіх дітей із інвалідністю» / “Education for All Handicapped Children Act” (PL 94-142).	Гарантування безкоштовної та належної державної освіти для всіх дітей із інвалідністю віком 3–21 рік. Установлення грантів на дошкільну освіту дітей з інвалідністю. Запроваджував індивідуальні навчальні програми, залучення батьків до освітнього процесу та процедурні гарантії. Обдаровані діти не входять до визначення дітей з інвалідністю.
1983	Доповнення до «Закону про освіту всіх дітей із інвалідністю» / “Education of the Handicapped Act” (PL 98-199). Наступник закону 94-142.	Запровадження програми підтримки сім'ям, які виховують дітей із психофізичними порушеннями, та нової програми переходу випускників середньої школи до дорослого життя. Виділення фінансування на розвиток та впровадження програм для дітей з ООП, починаючи від народження, фінансової підтримки батькам дітей з ООП.
1986	Закон «Про захист дітей із інвалідністю» / “Handicapped Children’s Protection Act” (PL 99-372).	Дозвіл на відшкодування реальних адвокатських зборів та судових витрат батькам, які успішно подали позов на отримання послуг для своєї дитини.
1986	Доповнення до Закону «Про освіту всіх дітей із інвалідністю» / “Education of the Handicapped Act” (PL 99-457). Наступник 94-142.	Поширення прав та захисту на дітей віком 3–5 років. Запровадження нової програми раннього втручання для дітей від народження до двох років та їх сімей. Вимога до місцевих відділів освіти провадити активний пошук дітей з ООП від народження до 3 років та надавати їм розвивальні послуги.
1988	Закон «Про технологічну допомогу особам із обмеженнями життєдіяльності» / “Technology-Related Assistance for Individuals with Disabilities” (PL 100-407)	Гарантування фінансування розвитку загальнонаціональної інформаційної кампанії та навчальних програм для осіб з особливими медичними потребами всіх вікових категорій.

у США пропонував певний формат освітніх програм для учнів з ООП, у 1971/72 н.р. у семи штатах такі послуги надавали лише 20% всіх відомих дітей з обмеженнями життєдіяльності, а у 19 штатах – не більше 30%, лише у 17 штатах ця кількість перевищила 50%. На той час у США нараховувалося близько шести мільйонів дітей із ООП (National Center for Educational Statistics, 2020), із яких 3,5 мільйони дітей уважалися учнями закладів середньої освіти, але не отримували належну освіту відповідно до їх потреб, понад мільйону дітей було відмовлено у доступі до освіти, решта взагалі не отримувала освіти.

Ухвалення Закону «Освіта для всіх дітей з інвалідністю» переслідувало чотири головні цілі:

– *забезпечити доступ до безкоштовної освіти належної якості у державних школах усім американським учням з обмеженнями життєдіяльності від 3 до 21 року в кожному населеному пункті кожного штату.* До ухвалення закону понад 200 тисяч осіб із помірними і тяжкими порушеннями здоров'я перебували у закритих закладах, де їх забезпечували мінімальним харчуванням,

одягом та притулком, але освітніх та допоміжних реабілітаційних послуг вони не отримували. Законом встановлено, що учні з ООП мали право отримувати не лише освітні, але й розвивальні або корекційні послуги, зокрема й послуги логопеда, аудіолога, психолога, фізіотерапевта, ерготерапевта, консультування лікарів та педагогів для діагностики учнів та визначення необхідних для них допоміжних (неосвітніх) послуг;

– *гарантувати захист прав дітей з ООП та членів їхніх сімей на рівні федерального законодавства.* Закон став затвердженою Конгресом схемою, метою якої була допомога штатам виконати свої конституційні обов'язки у забезпеченні учнів із ООП доступу до освіти, яка відповідала їх потребам, зокрема соціальним і культурним. У 1980-х рр. науково-дослідний інститут із вивчення меншин з інвалідністю (Minority Handicapped Research Institute) зробив висновок про те, що учні з ООП, які походять із сімей національних та мовних меншин, досягають незначних навчальних результатів, сприймають інструкції нечітко й користуються ними для виконання завдань у сегрегованому середовищі (Twenty-Five

Years of Progress in Educating Children with Disabilities Through IDEA, 2007). Із цією метою було започатковано принципи викладання з урахуванням соціокультурних аспектів, серед яких оцінювання виконаних робіт учнів на основі вимог навчальних програм, а не абстрактним нормам стандартизованих тестів; оцінювання не лише навчальних результатів дитини, але й умов викладання для неї; створення освітнього середовища, яке враховує культурну спадщину різних учнів та заохочує використання різних стилів спілкування та навчання; запроваджує дружні взаємини з родинами для заохочує традиції партнерської взаємодії з батьками та опікунами учнів незалежно від національної приналежності;

– виділити федеральне фінансування на програми спеціальної освіти у державних закладах освіти та додаткові послуги, необхідні для дітей із ООП з метою допомогти штатам та місцевим органам освіти задовольнити конституційні права громадян;

– оцінити ефективність зусиль, спрямованих на організацію спеціальної освіти. Для запису та ведення обліку визначених для кожного учня з ООП освітніх та допоміжних послуг запроваджувалися індивідуальні навчальні програми (*Individualized Educational Program*), у яких також визначали конкретні короткострокові та довгострокові цілі академічного, фізичного та психічного розвитку кожного учня спеціальної освіти на основі діагностики психофізичних порушень його розвитку. Команда професіоналів на чолі з учителем спеціальної освіти та з обов'язковим залученням батьків учня з ООП укладала, щорічно переглядала документ і звітувала про річний прогрес дитини.

Із часу ухвалення закону батьки, вчителі, адміністрації шкіл невтомно працювали для розробки індивідуальних навчальних програм для кожного учня з ООП (Esteves, K. J., Rao, Sh., 2008). Перед цим кожен учень проходив процедуру діагностики порушення здоров'я для доведення того, що потребує особливих програм та додаткових супутніх послуг. Повторна діагностика могла бути проведена не пізніше, ніж за три роки, за вимогою батьків або за потребою.

Отже, провідною метою Закону «Освіта для всіх дітей із інвалідністю» визначалося забезпечення доступу до освіти для дітей із ООП, тобто можливість інтеграції дітей з ООП у заклади загальної освіти, для контролю її реалізації було визначено такі критерії: забезпечення доступності навчання; розробка або адаптація загальної навчальної програми з урахуванням особливих освітніх потреб кожного учня; обґрунтована

користь від опанування навчальної програми (Martin et al, 1996: 34). Незважаючи на значні досягнення закону загалом, питанню про ступінь відповідності освітніх послуг можливостям кожного учня з ООП на практиці не приділяли значної уваги.

Оскільки відповідно до зазначеного закону індивідуальна навчальна програма учня з ООП мала реалізовуватися в найменш обмеженому середовищі після ухвалення закону розпочалися численні судові процеси для з'ясування такої можливості в кожному конкретному випадку (Martin et al, 1996: 34). Так, п'ятим окружним судом було вирішено, що надання освітніх послуг не може базуватися на принципі «все або нічого», тобто лише у загальних або лише у спеціальних класах. Школам порадили пропонувати варіативні шляхи отримання освіти, метою яких було забезпечення максимально тривалого навчання учнів з ООП у загальних класах у комбінуванні зі спеціальними. Для врегулювання контраверсійної ситуації на рівні штатів було запропоновано формулу, за якої фінансування виділялося у більших розмірах на освіту дитини з тяжкими психофізичними порушеннями саме в окремих класах.

На засіданні дев'ятого окружного суду встановлено такі критерії визначення умов належного розміщення учнів з ООП:

- наявність переваг для отримання кращої освіти у загальних класах;
- наявність користі від взаємодії з однолітками з нормальним розвитком у позанавчальний час;
- вплив присутності на занятті учня з ООП на вчителя та інших учнів;
- вартість навчання у загальному класі.

За умови неправильної інтерпретації два останні пункти суперечать замислу закону. Питання впливу присутності учня з ООП на інших доречно піднімати лише тоді, коли його поведінка змушує вчителя приділяти час на вгамування цього учня замість викладання для всього класу.

На початку 1980-х рр. завдяки законодавчій підтримці засновано декілька науково-дослідних інститутів, які розробляли та апробували ефективні підходи до інтегрованого навчання у школі дітей із нормальним розвитком та дітей із тяжкими порушеннями, рідні яких не мали порушень психофізичного розвитку. Наприклад, у рамках проекту the Badger School Program (м. Медісон, штат Вісконсін) була розроблена ефективна система формування практичних навичок для незалежного проживання у дітей із тяжкими порушеннями (Esteves, K. J., Rao, Sh., 2008). Завдяки зусиллям науковців та педагогів того часу

мільйони дітей із порушеннями психофізичного розвитку нині відвідують найближчі школи та здобувають уміння, необхідні для повноцінної участі в усіх видах спільної діяльності з членами своєї сім'ї, друзями, колегами.

Закон 1975 р. став значним кроком до досягнення головної національної мети – розробки та впровадження ефективних програм спеціальної освіти та додаткових послуг для дітей із ООП з раннього віку, які нині використовують для освіти майже семи мільйонів дітей із ООП. Проте світове лідерство США у галузі програм раннього втручання та немовлят та дітей дошкільного віку з обмеженнями життєдіяльності забезпечили доповнення до зазначеного вище та ухвалення низки інших федеральних законів зазначеного періоду.

Із перших кроків правового забезпечення спеціальної освіти значення сім'ї та родинного виховання для забезпечення особливих потреб дітей з обмеженнями життєдіяльності визнавалося, безсумнівно, вагомим, а партнерська взаємодія батьків або опікунів та фахівців стала провідним принципом спеціальної освіти. Для активізації активної батьківської взаємодії законом було передбачено обов'язкову їх участь у кожному етапі укладання індивідуальних навчальних програм для своїх дітей, можливість обговорювати умови навчання дитини та право подавати позов на школу в разі ухвалення суперечливого рішення. Однак відповідно до даних опитування, проведеного Льюїсом Харрісом на замовлення Міжнародного центру осіб з обмеженнями життєдіяльності (International Center for the Disabled), 61% батьків дітей із ООП не знали про свої права (Martin et al, 1996: 31).

Поступово для дітей із ООП віком від народження до п'яти років та членів їхніх сімей було запроваджено прогресивну систему програм і послуг, які забезпечили країні світове лідерство у цьому сегменті. У поправках до Закону «Про освіту для всіх дітей із інвалідністю» 1983 р. Конгрес надав державну фінансову підтримку батькам дітей з обмеженнями життєдіяльності, а поправки до цього закону 1986 р. поширили дію закону на немовлят та дошкільників як із обмеженнями життєдіяльності, так і з підозрою на затримку психофізичного розвитку. Федеральне законодавство вимагало від відділів освіти всіх штатів знаходити дітей з обмеженнями життєдіяльності віком від 3 до 5 років та надавати їм необхідні послуги, водночас дітей із затримкою розвитку або ризиком її розвитку віком від народження до трьох років

залучали до програм раннього втручання. З метою визначення та задоволення потреб дитини із ООП та членів її сім'ї запроваджувався індивідуальний план допомоги родині (Individualized Family Service Plan). Оскільки родинному вихованню дітей до п'яти років надавалося вагоме значення, то сім'ям надавали методичну та педагогічну допомогу, матеріали для родинних занять. Для проведення оцінки ефективності цих послуг, покращення їх якості і уникнення їх дублювання на федеральному і місцевому рівнях було створено національну мережу фахівців.

Закон «Про технологічну допомогу особам з обмеженнями життєдіяльності» (1988 р.) гарантував штатам фінансування споживчих послуг, визначених особами з обмеженнями життєдіяльності всіх вікових категорій (у документі їх названо «особами із особливими медичними потребами»), які потребували певні допоміжні пристрої для компенсації порушень здоров'я. Таким чином, реалізовувалося їх залучення до планування, впровадження та оцінки користі від суспільних змін. Передбачалося, що використання допоміжних, зокрема технологічних, пристроїв дозволить оптимізувати або навіть скоротити витрати на залучення осіб з особливими медичними потребами до навчання та інших видів діяльності (програми раннього втручання, реабілітування та тренування, працевлаштування, підтриманого проживання, відпочинку та інших сфер повсякденного життя). До таких пристроїв належали всі пристрої, які сприяли послабленню обмежень життєдіяльності без хірургічного втручання: окуляри, милиці, слухові апарати тощо. Так, у законі наводився перелік порушень здоров'я, що підпадали під комплексні загальнодержавні програми технічної допомоги, розвитку загальнонаціональної інформаційної кампанії та навчальних програм для осіб з обмеженнями життєдіяльності. Для формування толерантного ставлення до них з боку громадськості закон запроваджував початок освітньої кампанії стосовно правил поведінки з особами, що користуються зазначеними допоміжними пристроями у повсякденному житті, яку було визначено невід'ємним складником успішної соціалізації осіб з особливими медичними потребами.

Висновки

Законодавчі акти 1975–1990 рр. спричинили революцію у системі освіти США, остаточно підтверджуючи факт становлення системи спеціальної освіти. До ухвалення Закону «Про освіту всіх дітей із інвалідністю» більшість учнів із ООП зростали в закритих спеціалізованих установах,

відокремлені від своїх родин та позбавлені можливості отримати належну освіту відповідно державних стандартів. Після його ухвалення понад мільйон учнів, яким раніше забороняли відвідувати заклади загальної освіти країни, та мільйони учнів із ООП, які раніше лише перебували у приміщеннях школи, проте не отримували належних освітніх послуг, отримали гарантований допуск до безкоштовної та якісної освіти разом з іншими однолітками. Доленосний закон заклав керівні принципи розвитку спеціальної освіти і створив прецедент для наслідування освітніми системами інших країн світу.

Дослідження подальших етапів становлення правового забезпечення системи спеціальної освіти США та її впливу на розвиток галузі спеціальної освіти у США та інших країнах світу стане метою наших подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Никоненко Н.В. Визначення фундаментальних чинників становлення системи освіти осіб із особливими освітніми потребами. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. № 31. С. 51–58.
2. Education for All Handicapped Children Act (EAHCA). Public Law 94-142. 1975. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED116399.pdf> (дата звернення: 20.01.2021).
3. Esteves K.J., Rao Sh. The Evolution of Special Education: Retracing legal milestones in American History. *Principal* : National Association of Elementary Principals. 2008. November-December. P. 1–3.
4. Martin E., Martin R., Terman D. The legislative and litigation history of special education. *The Future of Children*. 1996. No. 6. P. 25–39.
5. National Center for Educational Statistics. *The Condition of Education: Students with disabilities*. Washington DC: U.S. Department of Education. 2020. URL: https://nces.ed.gov/programs/coe/indicator_cgg.asp (дата звернення: 20.01.2021).
6. Technology-Related Assistance for Individuals with Disabilities. Public Law 100-407. 1988. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-102-Pg1044.pdf> (дата звернення: 20.01.2021).
7. Twenty-Five Years of Progress in Educating Children with Disabilities Through IDEA (2007). *Laws & Guidance. Special Education & Rehabilitative Services*. U.S. Department of Education. Archived Information. Retrieved from: <https://www2.ed.gov/policy/speced/leg/idea/history.html> (дата звернення: 20.01.2021).

REFERENCES

1. Education for All Handicapped Children Act (1975). *Public Law 94-142*. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED116399.pdf>.
2. Esteves, K. J., Rao, Sh. (2008). The Evolution of Special Education: Retracing legal milestones in American History. *Principal*: National Association of Elementary Principals, 1-3.
3. Martin, E., Martin, R., & Terman, D. (1996). The legislative and litigation history of special education. *The Future of Children*, 6, 25-39.
4. National Center for Educational Statistics (2020). *The Condition of Education: Students with disabilities*. Washington DC: U.S. Department of Education. Retrieved from: https://nces.ed.gov/programs/coe/indicator_cgg.asp.
5. Nykonenko, N. V. (2020). Vyznachennia fundamentalnykh chynnykiv stanovlennia systemy osvity osob iz osoblyvymy osvitrnimy potrebamy [Identification of the Fundamental Factors Effecting Formation of Educational System for Individuals with Special Needs]. *Actualny pytannia humanitarnykh nauk – Actual questions of humanitarian sciences*, 31, 51-58 [In Ukrainian].
6. Technology-Related Assistance for Individuals with Disabilities (1988). *Public Law 100-407*. Retrieved from: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-102-Pg1044.pdf>.
7. Twenty-Five Years of Progress in Educating Children with Disabilities Through IDEA (2007). *Laws & Guidance. Special Education & Rehabilitative Services*. U.S. Department of Education. Archived Information. Retrieved from: <https://www2.ed.gov/policy/speced/leg/idea/history.html>.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2021.
The article was received 03 February 2021.